పగ అడగించుటెంతయు శుభంబు

తరగతినుంచి ఉపాధ్యాయుల గదిలోకివచ్చి గణితబోధిని, డస్టర్, విరిగిపోయిన సుద్దముక్కలు బల్లమీద పడేసి, ఒక్క-క్షణం విశ్రాంతి తీసుకుందామని అలా కుర్చీలో కూర్చున్నానో లేదో "మిమ్మల్ని హెడ్ మాస్టర్‌గారు రమ్మంటున్నారండీ" అంటూ బడి నౌకరు ప్రత్యక్ష మయాడు.

"వస్తా, పద'' అని అతన్ని పంపించాను.

ఇంతలో "వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన" అన్నారు శాస్త్రిగారు చిరు నవ్వు నవ్వుతూ. ఆయన మా పాఠశాలలో ఆంధ్రోపాధ్యాయులు.

"వెంటనే వెళ్ళకపోతే ఆయన అపార్థం చేసుకోడానికి అవకాశం కల్పించిన వా రవుతారు'' అన్నారు రామారావుగారు ఇంగ్లీషులో. ఆయన మా బళ్ళో ఇంగ్లీషు టీచరు. ఆయన ఎమ్.ఏ. కాని అదృష్టం బాగుండక బడిపంతులుగా పని చేయవలసి వచ్చింది.

నా కెదురుగా కూర్చుని, చుట్ట కాలుస్తూ, "ఆలస్యం అమృతం విషం" అని పెద్దలు ఊరికే అనలేదండీ. పోనీ, ఓసారి వెళ్ళిరాకూడదూ'' అని శాస్త్రిగారు మళ్ళీ హెచ్చరించిన తర్వాత నేను నెమ్మదిగా బయలు దేరాను ఈసారి పిలవనంపిన కారణం ఏమై ఉంటుందా అనుకొంటూ.

"రండి, రండి. మీకోసమే ఎదురు చూస్తున్నాను. వస్తారో రారో అనుకొంటూ ఉండగా వచ్చారు'' అంటూ గుమ్మంలోనే స్వాగతవచనాలు పలికారు మా ప్రధానోపాధ్యాయులు.

ఆయన స్వాగత వాక్యాల తీరే అంత. రావడం ఇంత ఆలస్యమైనదేమని అడగడానికి ఆయన అవలంబించే పద్ధతే ఇది. నాకు ఇదేమీ కొత్త కాదు.

మొదటిరోజులలో పిలిచిన వెంటనే వెళ్లేవాణ్ణి. తరగతి విడిచిపెట్టి, పాఠం మధ్యలో వదిలివేసి వెళ్ళిన సందర్భాలూ ఉన్నాయి. కాని తర్వాత తర్వాత ఆయన ధోరణి అర్థంఅయాక—పిలిచి చెప్పేమాటలు ఎప్పుడు విన్నా ఫరవాలేదనే నిర్ణయానికి వచ్చాక - ముందు పని ముగించుకొని వెళ్ళడం మొదలుపెట్టాను. ఇవాళకూడా అలాగే జరిగిందని ఆయన అనుకొని ఉండవచ్చు.

"క్లాసునుంచి ఇప్పుడే వచ్చాను. ఎందుకో పిలిచారట" అంటూ నేను ఆయనవెంట లోపలకు నడిచాను. ఆయన వెళ్ళి తన కుర్చీలో సుఖాసీను లయారు. ఆ కుర్చీలో సుఖంగా కూర్చొనడానికి, హాయిగా ఆనుకొనడానికి మంచి మెత్తలు అమర్చుకొన్నా రాయన. అలా కూర్చొని ఆయన ఒకసారి రెండు కళ్ళూ మూసుకొని మౌనముద్ర వహించారు.

ఒక్కక్షణం వేచి ఉన్నాను.

ఇంకా కొంతసేపు నేను మాటాడకుండా అలాగే నిలబడిఉంటే ఆయన నా విషయం మరిచిపోయి. ఓ కునుకుతీసే ప్రమాదం ఉన్నదని అనిపించి "అయ్యా, నన్ను ఎందుకో పిల్చారు...!" అన్నాను. హెడ్ మాస్టర్‌గారు ఒక్కసారి కళ్ళు తెరిచి "అవునవును" అని మళ్ళీ మౌనం వహించేసరికి, నాకు కొంచెం చిరాకువేసింది.

ఆయనఅంటే మొదట్లో నాకు ఎంతో గౌరవం ఉండేది. స్వయంగా చెప్పుకోదగిన పాండిత్యం, ప్రతిభా లేకపోయినా ఆయన పండిత కుటుంబంలో జన్మించారు. ఈ తరంలో పెద్ద ఆస్తిపాస్తులు

లేకపోయినా ఆయనకు మంచి పలుకుబడిమాత్రం ఉన్నది. ఇవన్నీకాక ఆయన మంచి విగ్రహపుష్టి కలవాడు. మంచి రంగు. అందమైన మగవాళ్ళంటే నాకెందుకో ఒక విధమైన గౌరవం. ఆ గౌరవం ఆయన ఇంగ్లీషు ధారాళంగా మాటాడడంతో మరికొంత పెరిగింది. అది ఇంకా పెరిగి భక్తిభావంగా మారేదేకాని, ఆయన స్వభావం తెలిసిరావడం ఒక ఆటంకం అయింది,

ఏదో సుడిఉండి, అదృష్టం కలిసివచ్చి హెడ్‌మాస్టర్ అయాను అనుకోక తనంత పండితుడూ, ప్రతిభావంతుడూ, పరిపాలనాదక్షుడూ, అపూర్వ అనుభవశాలీ మరెక్కడా లేనందువల్లనే తన కా పదవి లభించిందని అనుకోవడం, కమిటీవారు విశ్వప్రయత్నం చేసినమీదట తను ఆ పదవి స్వీకరించడం జరిగిందని అనడం, అందుకు అనుగుణంగా ప్రవర్తించడంతో వచ్చింది చికాకు. ఒక వ్యక్తి మహా ప్రతిభాశాలి, అధిక వ్యుత్పన్నుడో అయితే ఆ ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు విద్యాధ్యయనదశలలో ఏదో ఒక దశలో, ఏదో ఒక సందర్భంలో వెల్లడిఅయి తీరతాయి. ఆ వ్యక్తి బి.ఏ. పరీక్షలో రాష్ట్రం అంతటిలో ప్రథముడుగా ఉత్తీర్ణుడు కావడమో, ఎమ్.ఎ. లో విశ్వవిద్యాలయం అంతటికీ ప్రప్రథముడుగా ఉత్తీర్ణుడు కావడమో జరుగుతుంది. మా హెడ్‌మాస్టరుగారి విషయంలో అటువంటిదేమీ జరగలేదు. పైపెచ్చు ఇంటర్, బి.ఏ. లు రెండింటిలో కూడా ఆయన మార్చి, సెప్టెంబరు, మార్చి, పరీక్షలకు హాజరై, తద్రూపేణా విశ్వవిద్యాలయానికి విరాళం కొంచెం ఎక్కువగానే ముట్టజెప్పి ఉత్తీర్ణులయారు. విశ్వవిద్యాలయం వారు ఈ పరీక్షలు రహస్యంగా నిర్వహించరు. కనుక, మాకందరికీ ఈ విషయాలు తెలిశాయి. అయినా మాకు హెడ్‌మాస్టరు కనుక మే మెవరమూ ఆ విషయాలు ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు కూడా ఎత్తము. మరో విశేషం, ఆయన కూడా ఈ విషయాలు మాకు తెలియవన్నట్లుగానే ప్రవర్తిస్తారు.

ఆయన నాకంటే అయిదు సంవత్సరాలు పెద్ద. మా అన్నగారి కంటె మూడేండ్లు పెద్ద. మాఅన్నగారికీ, నాకూ రెండేండ్లు వార. ఆయన బి.ఏ. పరీక్షకు మా అన్నగారితోనూ హాజరయారు; నాతోనూ హాజరయారు.

మా హెడ్‌మాస్టరుగారు నాకంటె వాస్తవానికి అయిదు సంవత్సరాలు మాత్రమే పెద్ద అయినా, ఓ ఇరవై సంవత్సరాలు పెద్దఅయినట్లు ప్రవర్తించేవారు. అందుకు కూడా నేను అట్టే పట్టించుకొనేవాణ్ణి కాదు. ఆ పెద్దరికం ఎప్పుడూ ఆయనకే కట్టబెట్టేవాణ్ణి. ఉపాధ్యాయుల సమావేశాలలోనూ, ఇతర సందర్భాలలోనూ "మేము చదువుకొనే రోజుల్లో పాఠ్యగ్రంథాలు, పరీక్షలు మహాకఠినంగా ఉండేవి. ఆ ప్రమాణాలు ఇప్పుడు పడిపోయాయి'' అంటూ ఉపన్యాసాలు ఇచ్చినప్పుడు ఆయన వాక్చాతుర్యానికి అబ్బురపడ్డానేగాని మహో ప్రసక్తి తెచ్చేవాణ్ణి కాను. నాతో స్వయంగానూ ఆ మాట ఎన్నోసార్లు అన్నారు. అప్పుడు కూడా నేను మరోమాట అనలేదు. అటువంటి పెద్దరికం ప్రదర్శించడం కోసమనే ఆయన నన్ను అంతసేపు నిలబెట్టారు. "కూర్చోండి'' అంటే తమ పెద్దరికానికి ఏమి భంగం గలుగుతుందో అని ఆయన భయం.

కొన్ని నిముషాల తర్వాత ఇక లాభంలేదని నేనే "పిలిచిన పనేమిటో సెలవిచ్చారుకాదు'' అన్నాను.

అందుకాయన "మొన్న రావుగారూ, కృష్ణయ్యగారూ మా ఇంటికి వచ్చినప్పుడు మన సెక్రటరీగారి పెద్దబ్బాయి నా కేదో కబురు చెప్పడానికి వచ్చాడు'' అంటూ ప్రారంభించారు నెమ్మదిగా.

ఆయన ఏ విషయమైనా ప్రారంభించే పద్ధతే అది. ఎక్కడో మొదలుపెట్టి ఏమేమో చెబుతూ, స్వీయ వైభవం, తనకూ, కమిటీ పెద్దలకూ మధ్య నానాటికీ దృఢతరం అవుతున్న స్నేహసంబంధం మాటల

మధ్య వెల్లడిచేస్తూ, ఎప్పటికోగాని అసలు విషయానికి రారు. వారూ, వీరూ వస్తున్నారు; తమరు మా దర్శనానికి రావటం లేదేమని అలా పరోక్షంగా అడగడ మదీ అయాకగాని అసలు ప్రశ్న వెయ్యరు. నాకీ తంతు తెలుసు కనుక "నాకు మళ్ళీ మూడో గంట క్లాసు ఉన్నదండీ. విషయం చెప్పి పంపిస్తే కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకుంటాను'' అన్నాను: అంటూ ప్రాధేయపడ్డాను. ఆ పూట నా అదృష్టం బాగుంది. ఆయన వెంటనే అన్నారు :

"అబ్బే. మరేమీ లేదండీ. మిమ్మల్ని అభినందిద్దామని పిలిచాను. గత ఆదివారం బహిరంగసభలో మీరు చాలా చక్కగా ప్రసంగించారటగా. తెలుగులోనేకాక, ఇంగ్లీషులోకూడా అనర్గళంగా మాట్లాడారని వా రంతా చెబితే నేను మొదట్లో నమ్మలేదు సుమండీ. మీకు నా హృదయపూర్వక అభినందనలు.'' చివరి రెండు ముక్కలు ఇంగ్లీషులో ఎంతో గంభీరంగా పలికారు.

"చాలా థాంక్సు."

అలా కృతజ్ఞత చెప్పుకొని "మరి సెలవు''అని నేను గుమ్మందాకా వచ్చాను. ఆయన చప్పున లేచివచ్చి నా భుజంపై ఎంతో ఆప్యాయంగా, తాతగారు మనుమణ్ణి తడుతున్నట్లుగా తట్టి "మీకు ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తు ప్రాప్తించాలని నా కోరిక'' అన్నారు చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

నా మొహం! ఉపాధ్యాయుడుగా ఉన్న నాకు ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తు ఎక్కడుంది? ఆయన నా తరఫున ఊహించిన. ఆకాంక్షించిన ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తు ఏమిటో నా కా క్షణంలో అర్థంకాలేదు.

నాకంటే వయస్సులో చాలా పెద్దవాడులా ప్రవర్తించడం అంటే ఇదే. అయినా పదవి రీత్యా పెద్ద కనుక, దీవించడం, మంచి కోరడం సవ్యంగానే ఉన్నాయనుకొని సరిపెట్టుకొని, మరోసారి కృతజ్ఞత తెలుపు

కాని నేను బయటకు రాబోతుంటే ఆయన హఠాత్తుగా స్వరం హెచ్చించి, "ఆరోజున మనం డి. ఇ. ఓ. గారికి ఇచ్చిన విందులో నన్ను గురించో, పోనీ మన స్కూలును గురించో రెండు మాటలు చెప్పమంటే భయమనీ, సభాకంపం ఉన్నదనీ అన్నారే" అని ఆగి, అసలు విషయం బయటపెట్టి "ఇంతకూ మీరు ఆ పార్టీలో చేరారన్న మాట?" అని ప్రశ్నించారు.

"నే నెందుకండీ? కృష్ణయ్యగారూ, రావుగారూ ఉన్నారుగా. వారిని ఆదేశించక పొయ్యారా?" అనేసరికి ఆయన రుసరుస లాడుతూ "వాళ్లేం మాట్లాడుతారో నే నెరగనా! అయినా వారి విషయం ఎందుకు? మిమ్మల్నిగదా నేను అడిగింది. ఆనాడు మీరెందుకు మాట్లాడలేదనికదా మిమ్మల్ని నే నిప్పుడు అడుగుతున్నది. దానికేమిటి మీ సమాధానం?" అని రెట్టించి అడిగారు.

'అభిమానం చూపడానికి వారూ, పని చెయ్యడానికి మేమూనా? మీ అభిమానులైతే బడికి గంటల తరబడి ఆలస్యంగా రావచ్చునా? క్లాసు వదిలేసి సొంత పనుల మీద ఊరిమీద తిరగడానికి వారికి మీరు ప్రత్యేక అనుమతి ఇవ్వడమా? టెంటేబిలు వెయ్యడం దగ్గరనుంచి అడ్డమైన పనులకూ మేం కావాలా? పోనీ ఈ పని కూడా మీ అభిమానులకే చెప్పక పోయారా? స్తుతి ఫలం వారికే దక్కనీయక పోయారా?' అని నాలుగూ అందామనిపించింది. ఆయనతో అటువంటి ప్రసంగం చెయ్యడం మంచిదికాదని, అది అధిక ప్రసంగం అవుతుందని గ్రహించి "అబ్బే, ఇటీవల అభ్యాసం చేస్తే సభాకంపం అదీ పోయిందండీ. అందువల్ల అక్కడ మాట్లాడగలిగాను" అని మాత్రమే సమాధానం చెప్పి "మీరు నన్ను పిల్చిన పని ఇంతేకదా. మరి సెలవు" అని చెప్పి బయటకు వచ్చేశాను ఆయన నా వంక కొరకొర చూస్తున్నా లెక్క చెయ్యకుండా.

అప్పటి నుంచి ఆయనకు నా మీద కోపం ఎక్కువ అవుతూ వచ్చింది. ఆయనకు నా మీద ముందు నుంచీ కోపం ఉన్నది. దానికి కారణాలు కూడా నాకు తెలుసు. ముఖ్య కారణం నేను తన్ను ఆశ్రయించక పోవడం. ఈ రోజులలో ఆశ్రయించడం పెద్ద తప్పుకాదనీ, ఎంతో మంది ఏదో ఒక సందర్భంలో ఎవరినో ఒకరిని ఆశ్రయిస్తూనే ఉన్నారనీ నాకూ తెలుసు. కాని అడ్డమైన ప్రతి చిన్న విషయానికీ కన్పించిన ప్రతి వాణ్ణీ ఆశ్రయించడమూ, ఇక వాణ్ణి ఇంతవాడివి, అంతవాడివి అని స్తుతించడమూ నాకు గిట్టదు. కాని మా హెడ్‌మాస్టరుగారికి అటువంటి వాళ్ళంటేనే ఇష్టం; అపేక్ష.

రోజూ స్తోత్రపాఠాలు వల్లించే అభిమానులు బడికి ఆలస్యంగా వచ్చినా ఫర్వాలేదు. వాళ్ళు బళ్ళో పాఠాలు చెప్పకపోయినా, కోర్సు పూర్తి కాకపోయినా ఇబ్బందిలేదు. "చరిత్రేకదా. జాగ్రఫీయేకదా! పిల్లలు ఇంటి దగ్గరే చదువుకోవచ్చు. వాళ్లే చదువుకుంటారు" అంటారాయన. అదే మరొకరు చెప్పే విషయమైతే అది ఎంతోముఖ్యమనీ, ఆ పాఠం ఆ రోజే చెప్పాలనీ, పాఠాలన్నీ ఒక్కసారే చెప్పేస్తే పిల్లలకు మనసుకు ఎక్కదనీ, జీర్ణం కాదనీ, పైవాళ్ళ దృష్టిలోకి వెళితే బాగుండదనీ ఇలా ఎన్నో అంటారు. అదీ ఆయన వరస. ఇతరులు సెలవు పెడితే, అకారణంగా పెట్టారనీ, వారు సెలవు పెట్టినందు వల్ల బడిలో పని చెడిపోయిందనీ వ్యాఖ్యానం చేస్తారు. అదే తన అభిమానులయితే వారి పట్ల ఎంతో సానుభూతి ఒలకపోస్తారు. "పాపం కృష్ణయ్యగారు సెలవు పెట్టారు. పాపం, ఆయన భార్యకు బాగాలేదట. ఆయన డబ్బుకు ఇబ్బంది పడుతున్నారట!" అంటూ అడగని వాళ్ళకు కూడా చెబుతారు. తమతోపాటు మేమంతా కూడా సానుభూతి చూపాలని ఆశిస్తారు.

ఒకసారి ఒక మాస్టరుగారు సెలవుపెట్టారు. దానిమీద రాద్ధాంతం చేశారు. హెడ్‌మాస్టరుగారు. "సెలవుపెట్టడానికైనా అర్థం ఉండాలి.

పైగా ఒంట్లో బాగాలేదని అబద్ధం చెప్పడం దేనికీ?" అంటూ శాస్త్రిగారితో వెటకారంగా మాటాడితే ఆయనకు చిరాకువేసి "మొన్నరావు గారూ. కృష్ణయ్యగారూ ఇద్దరూ కలసి ఒక్కసారే ఒంట్లో బాగాలేదని సెలవు కూడా పెట్టకుండా వెళ్ళిపొయ్యారే. వాళ్ళిద్దరి క్లాసులూ నన్ను చూడమని పురమాయించారు. మరిఅప్పుడు తమరేం వ్యాఖ్యానం వేయలేదేమండీ?" అని అడిగారు.

"అనవసరంగా వాళ్ళ ప్రస్తావన తెస్తా రెందుకండీ? ఇద్దరికీ ఒక్కసారి తలనొప్పి రాకూడదా. ఏమిటి? అడిగే వెళ్ళారు" అన్నారు హెడ్ మాస్టరు గారు. అందుకు శాస్త్రిగారు నవ్వుతూనే "మీరు ఉపాధ్యాయులను రెండు వర్గాల కింద విభజించి చూస్తున్నారు. తమ ఆశ్రితులు ఒకవర్గం, ఇతరులు మరొక వర్గం. విభజించి పాలించే తెల్లవాడి సూత్రం పాటిస్తున్నారు. అది ఎవరికీ మంచిది కాదు" అన్నారు.

దానితో హెడ్‌మాస్టరుగారికి శాస్త్రిగారిమీద పట్టరాని ఆగ్రహం వచ్చింది. అప్పటి కప్పుడు ఏమీ అనలేదుగాని, ఆ రోజు నుంచి చీటికీ మాటికీ శాస్త్రిగారిని మందలించడం ప్రారంభించారు. శాస్త్రిగారు పాఠాలు సరిగా, శ్రద్ధగా చెప్పడంలేదనీ, 'నోట్స్ ఆఫ్ లెసన్సు' వ్రాయడంలేదనీ విమర్శించడం మొదలుపెట్టారు. శాస్త్రిగారు ఆయనకు సమాధానం చెప్ప లేదు. కాని హెడ్‌మాస్టరుగారి ధోరణి మాత్రం మారలేదు.

ఒకరోజున ఉపాధ్యాయుల సమావేశంలో హెడ్‌మాస్టర్‌గారు శాస్త్రిగారిని మనస్సులో పెట్టుకొని తెలుగుకు సంబంధించిన బోధనస్థాయి పడిపోయిందనీ, ముఖ్యంగా వ్యాకరణం సరిగా బోధించడం లేదనీ, పై పెచ్చు లోపభూయిష్ఠంగా ఉంటున్నదనీ అన్నారు. శాస్త్రిగారు ఉండబట్టలేక "సోదాహరణంగా వివరిస్తే సంతోషిస్తాము" అన్నారు.

హెడ్‌మాస్టరుగారు అలా తాము స్వయంగా వివరించవలసి వస్తుందని ముందుగా ఊహించలేదు. అందువల్లనే కొంచెం తికమకపడి.

Viswa Shanthi Reading Room,
New Mirzalguda, Secunderabad.

మళ్ళీ సర్దుకుని "వివరాలు ఎందుకులెండి. మిమ్మల్ని ప్రత్యేకించి ఉద్దేశించి నేనేమి అనలేదు. ఊరికే మాతృభాష బోధన స్థాయి పెరగాలని చెప్పడానికి ప్రస్తుత స్థితి వివరించాను" అని తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తే శాస్త్రిగారు ఆప్రయత్నం కొనసాగనీయలేదు.

"అయ్యా రంగారావుగారూ ! మీరు చెప్పుడు మాటలు విని తప్పుడు విమర్శకు దిగకండి. అది తర్వాత చూచుకొందాం అసలువిషయానికిరండి. వ్యాకరణ బోధన లోపభూయిష్టంగా ఉన్నదని అన్నారు. మేము ఏమిటి తప్పు చెప్పాము ? అందులో తమకు కన్పించే తప్పు నేను చేశానా అంటే అది నిజంగా విచారించవలసిందే" అంటూ శాస్త్రిగారు నిగ్గదీశారు.

హెడ్మాస్టరుగారు సాధారణంగా అటువంటి సందర్భాలలో మంచి లౌక్యం ప్రదర్శించి తప్పుకొనేవారు. కాని ఆనాడు ఆయన లౌక్యం పని చెయ్యలేదు. ఎల్లాగయినా తనది పైచేయి అనిపించుకోవాలని శాస్త్రిగారితో వాదనకు దిగారు. తాను విన్న విషయాలు సొంతంగా ఆలోచించి చెబుతున్నట్లు నటిస్తూ, దాంతో పెద్ద రభస అయింది.

శాస్త్రిగారు అలంకారం వ్యాకణాలలోనే కాక సాహిత్యంలో కూడా కూలంకషమైన పాండిత్యం సంపాదించన వ్యక్తి. ఆంధ్ర సాహిత్యమే కాక, అంగ్ల సాహిత్యం కూడా మధించిన దిట్ట. దానికి తోడు ఆయన మంచి వక్త. కాని ఆయన సాధారణంగా వాదనకు దిగరు, దిగారా మరి వదలరు.

ఆనాడు సరిగ్గా అదే జరిగింది. చివరకు హెడ్మాస్టరుగారు తల వంచవలసి వచ్చింది. ఆయనే కాదు మేమంతా కూడాను. ఆంధ్ర

సంస్కృత ఆంగ్ల వ్యాకరణ శాస్త్రాలను పోల్చి చెబుతూ శాస్త్రిగారు పాండితీ వైభవం ప్రదర్శిస్తుంటే, మేమంతా వినయ విన్రములమైనాము.

శాస్త్రిగారు వాదన, ప్రసంగం ముగిస్తూ, "అయ్యా హెడ్మాస్టరు గారూ! ఇంకెప్పుడూ దయచేసి ఇలాంటి రిమార్కులు చెయ్యకండి. తెలియనప్పుడు గుంభనగా ఉండడం మంచిది" అన్నారు.

హెడ్మాస్టరుగారు ముఖాన గంటు పెట్టుకొని సమావేశం నుంచి వెళ్ళిపోయారు.

○ ○ ○

ఆనాటి నుంచి శాస్త్రిగారి మీద కక్ష సాధించడానికి హెడ్మాస్టరు గారు ఎన్నో ప్రయత్నాలు ప్రారంభించారు. తన అభిమానుల సంఖ్య పెంచడానికి కృషి చేశారు. ఆయన మీద కమిటీవారితో ఏవేవో పితూరీలు చెప్పారు. కార్యదర్శిగా ఉండి శాస్త్రిగారు నిర్వహిస్తున్న ఉపాధ్యాయ సహకార సంఘాన్ని గురించి, ఉపాధ్యాయ మహాసభలో ఆయన వహించిన పాత్రను గురించి విమర్శించడం, లేనిపోని అభాండాలు వెయ్యడం సాగించారు.

శాస్త్రిగారు ఇదేమీ పట్టించుకోలేదు. హెడ్మాస్టరుగారు అంటున్నమాటలు వినిపించినా, వినిపించనట్లు నటించి తగవురాకుండా తప్పించుకొని పోవడం చూచి మేమంతా ఆశ్చర్యపడ్డాము.

కాని శాస్త్రిగారు ఊరుకొన్నా, హెడ్మాస్టరుగారు మాత్రం ఊరుకోలేదు. ఒకసారి శాస్త్రిగారు పది నిమిషాలు ఆలస్యంగా వచ్చేసరికి నానా హడావిడీ చేసి ఉపాధ్యాయుల గది దగ్గరే కాపువేసి ఆయన వచ్చీరాగానే "ఏమండీ, శాస్త్రిగారూ, ఇంత ఆలస్యంగా వచ్చారూ? మీరు స్కూలు విషయం శ్రద్ధ వహించక సహకార సంఘం అంటూ అనవసరపు పనులన్నీ నెత్తిన వేసుకు తిడుగుతున్నారు. పోనీ, అదే

మీకు లాభదాయకంగా ఉంటే, ఇంక ఈ ఉద్యోగం ఎందుకండీ ?'' అన్నారు.

శాస్త్రిగారు నవ్వుతూ "మంచిమాట అన్నారు, మీనోటి వాక్యాన అది లాభదాయకమైతే ఈ ఉద్యోగం మానెయ్యవచ్చు" అని వెళ్ళిపోతుంటే హెడ్‌మాస్టరుగారు "ఏం గిట్టుబాటు కావడంలేదా ?" అన్నారు.

శాస్త్రిగారు అప్పటికీ నవ్వుతూనే "మరే'' అంటూ ముందుకు సాగారు.

"అదేమిటి అలా సెలనిస్తున్నారు. ! దిట్టంగా సంపాదిస్తున్నారని విన్నానే?'' అంటూ హెడ్‌మాస్టరుగారు అభాండాలు వెయ్యడానికి సిద్ధపడేసరికి, శాస్త్రిగారు వెనుదిరిగి ఒక్క క్షణం ఆగి "మరీ కుర్రతనంగా మాటాడకండి. ఇదేం స్కూలు డబ్బుకాదు కాజేయడానికి అని నేనంటే మీరు బాధపడతారు. పిల్లి కళ్ళుమూసుకొని పాలుతాగుతూ, తన్నెవ్వరూ చూడలేదనుకొంటుందట. కాని అదే నయం. దానికి దొరికిని కాసిని పాలు తాగేసి చక్కాపోతుంది. ఇతరులెవ్వరో తాగేస్తున్నారని అభాండాలు వెయ్యదు. అయినా మీ విషయం నాకు అనవసరం. అడిగారు కనుక నా విషయం చెబుతాను. ఇది మంది సొమ్ము. నయాపైసల దగ్గరనుంచి సరయిన లెక్కచూపాలి. అన్నిటికీ మించి ఇది బీదవారైన తోటి ఉపాధ్యాయుల సొమ్ము. ఏదైనా పొరపాటు జరిగితే నలుగురూ నన్ను నిలవేస్తారు. అదలా ఉంచండి. నాకు నిజంగా వ్యాపారం చెయ్యాలనీ, బాగా డబ్బు గడించాలనీ ఉంటే సొంత వ్యాపారం పెట్టుకోగలను. ఇంక ఈ వివరణ మానేస్తాను. అయినా చెప్పుడు మాటలు వినకండి స్వామీ అంటే వినరుకదా?" అని ఆయన సమాధానం కోసం ఆగకుండా చెరచెరా తమ తరగతికి వెళ్ళిపోయారు.

శాస్త్రిగారు వెళ్ళిపోయాక హెడ్‌మాస్టర్‌గారు ఎన్నెన్నో అన్నారు. "గుమ్మడికాయల దొంగ అంటే బుజాలు తడుముకున్నాడట వెనుకటి ఒక పెద్దమనిషి" అంటూ శాస్త్రిగారిని విమర్శిస్తూ పాత జోక్సు, విట్సు వేసి, నవ్వేవారు లేకపోయేసరికి తనే పెద్దగా నవ్వి ఒక సారి అందరివంకా చూచి నిరుత్సాహపడి వెళ్ళిపోయారు తమ గదికి.

ఇక ఆ క్షణం నుంచి ఆయనకు శాస్త్రిగారిమీద పగ ఏర్పడింది· దెబ్బతియ్యలేకపోయానే అని ఊరికే మధనపడడం ప్రారంభించారు. తన వర్గం మనుషులను తరుచు సమావేశపరిచి పగసాధించే మార్గాలు వివరించారు. కృష్ణయ్యగారూ, రావుగారూ ప్రొద్దస్తమానం ఆయనకు చెరో ప్రక్కనా చేరి మంట చల్లారకుండా అప్పుడో నాలుగు, అప్పుడో నాలుగు సమిధలు వేస్తూ వచ్చారు

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు పాఠశాల నిర్వహణలో తనతో ఎవరూ సహ కరించడం లేదని అదే పనిగా సణగడం మొదలుపెట్టారు. ఆ మాటలే కృష్ణయ్యగారి నోటివెంటా, రావుగారి నోటివెంటా కొంచెం హెచ్చు స్వరంలో వినిపించసాగాయి. ఈ ఆర్భాటానికి కొంత కారణం లేక పోలేదు.

శాస్త్రిగారు పూర్వంనుంచీ పాఠశాల అభ్యున్నతి కోరి ఒకరు చెప్పినా, చెప్పకున్నా అనేకమైన పనులు చేసిపెట్టేవారు. మంచి మాటలు చెప్పి, మా అందరిచేత కూడా పనులు చేయించేవారు. టైమ్‌టేబిల్ వెయ్యడం, పరీక్ష పేపర్లు ఏయే తరగతికి ఎన్నికావాలో లెక్కకట్టడం, ఆఫీసు రికార్డులలో కూడికలు, తీసివేతలు సరిగా ఉన్నాయో లేదో చూడడం మొదలైన పనులు నేను చూచేవాణ్ణి. ఇంగ్లీషులో జరిగే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలకు సంబంధించిన వ్యవహారమంతా రామారావు మాస్టర్‌గారు చూచేవారు. శాస్త్రిగారు పరీక్షలు నిర్వహించడానికి సంబంధించిన పను

లన్నీ స్వయంగా చూచేవారు పాఠశాల మొత్తంమీద ఎక్కడా ఎవ్వరూ కాపీ కొట్టకుండా కట్టుదిట్టం చేసేవారు. మామూలు స్కూలు పరీక్షలు కూడా ఒక యజ్ఞంలా నిర్వహించే వా రాయన. హెడ్‌మాస్టర్‌గారు "ఓ కే," "థాంక్యు" అంటూ ఉండడంతో సరిపోయేది.

అది పూర్వపు పరిస్థితి. అటువంటి స్థితి సాగనీయడంచేతనే శాస్త్రి గారికి పలుకుబడి పెరుగుతున్నదనీ, అందువల్లనే ఆయనకు "అహంకారం" వచ్చిందనీ హెడ్‌మాస్టర్‌గారు దురభిప్రాయపడ్డారు. అన్ని పనులూ తానే స్వయంగా నిర్వహించడానికి పూనుకొన్నారు. అందుకు కావలసిన సామర్థ్యం ఉంటే అంతా బాగానే ఉండేది. ఆయనలో లోపించిందల్లా అది ఒక్కటే. అసమర్థతను కప్పిపుచ్చుకోడానికి విసుగు, కోపం ప్రదర్శించడం, ఆ కారణంగా వారిమీదా, వీరిమీదా విరుచుకొని పడడం, పెద్ద బరువు భారంతో, బృహత్తరమైన బాధ్యతలతో సతమతమవుతున్నట్లు నటించడం, కొందరు తనతో సహకరించడంలేదని విమర్శించడం ఎక్కువ అయేసరికి మాకూ అసహ్యం వేసింది. 'తమతో సహకరించడమంటే తమవెంటపడి తిరుగుతూ చెప్పినా చెప్పకపోయినా, విసుక్కొన్నా, కసురుకొన్నా తమరు చెయ్యవలసిన పనులన్నీ చేసి పెట్టడమేనా?' అని ఒకసారి అడిగివద్దామనిపించింది నా మట్టుకు నాకు.

o o o o

అర్ధ సంవత్సరపు పరీక్షలు వచ్చాయి. మా మీద నమ్మకంలేక పరీక్షాపత్రాలన్నీ మా హెడ్‌మాస్టర్‌గారూ, కృష్ణయ్యగారూ, రావుగారూ కలిసి స్టెన్సిళ్ళమీద వ్రాసి, సైక్లోస్టైల్ చేయించడానికి పూనుకొన్నారు. ఈ పనికి కొంతమంది బడిపిల్లల సహాయం కోరారట హెడ్‌మాస్టర్‌గారు. వాళ్ళు ముందుకు వచ్చేసరికి "కొంతమంది ఉపాధ్యాయులకంటే మీరేనయం" అని వాళ్ళను ఉబ్బేసి వాళ్ళచేత పని చేయించుకొన్నారట. అంతవరకు బాగానే ఉంది. అలాఅని మేముకూడా అనుకొన్నాము. కాని

తీరా పరీక్షలు ప్రారంభమైన నాడు ఊళ్లోనూ, పాఠశాలలోనూ, గోడల మీదా, నల్లబల్లలమీదా ఎక్కడచూస్తే అక్కడ పరీక్షాపత్రాలు ప్రత్యక్ష మయాయి. పైగా ఆ పత్రాలక్రింద వెంకట్రావుగారి సహాయంతో, కృష్ణయ్యగారి సహాయంతో అని సిరాతో వ్రాశారు.

హెడ్మాస్టర్‌గారు స్కూలంతా చిందులు తొక్కారు. వాళ్ళమీదా, వీళ్ళమీదా కేకలు వేశారు. కృష్ణయ్యగారినీ, వెంకటరావుగారినీ పిలిచి "మీరింత అసమర్థులని అనుకోలేదు" అంటూ తిట్టిపోశారు. వారిని వెంట పెట్టుకొని ఉపాధ్యాయుల గదికి వచ్చి నానా హంగామా చేశారు. పెద్ద అల్లరి అయిపోయింది. తమ ప్రతిష్ఠకు భంగకరమని ఆయినా అనుకో కుండా జరిగినదంతా రిపోర్టు చేస్తే సెక్రటరీగారు స్వయంగావచ్చి మా అందరిచేతా మళ్ళీ ప్రశ్నపత్రాలు వ్రాయించి,ప్రతులు తయారు చేయించి, పంపకం జరిపించి వెళ్ళారు.

వెళ్లేముందు ఆయన హెడ్‌మాస్టర్‌గారితో "మీరు పరీక్షలు కూడా నిర్వహించలేరా? ఈ భాగ్యానికి నన్ను పిలవకపోతే శాస్త్రిగారిని సాయం అడక్కపోయారా?'' అన్నారు.

దానితో హెడ్‌మాస్టర్‌గారికి కోపం వచ్చింది. తనముందు శాస్త్రి గారిని ప్రశంసించేసరికి ఆయనకు ఉక్రోషంకూడా వచ్చింది. అది కప్పి పుచ్చుకొని వెంటనే "ఆయన్నెలా పిలుస్తానండీ. ఈ అప్రతిష్ఠకు కారణం ఆయనేగా. ఏదోవిధంగా నన్ను అల్లరిపెట్టాలనే ఆయన ఈ పాడుపని చేశారు'' అన్నారు.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు ఆరోజు సాయంత్రం ప్రెసిడెంట్‌గారి ఇంటికి వెళ్ళి శాస్త్రిగారి మూలంగానే పరీక్షపత్రాలు బయటపడ్డాయనీ, ఆయన మూలంగానే బళ్లో క్రమశిక్షణ నశించిపోతున్నదనీ ఫిర్యాదుచేశారు. ప్రెసిడెంటుగారు అంతా విని "బలమైన సాక్ష్యాధారాలు లేకుండా మీరిలా అనడం భావ్యంగా లేదు. మీరు వెళ్లిరండి'' అని సాగనంపారట.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారికి ఆ మోతాదు చాలలేదు. పైపెచ్చు సాక్ష్యం సంపాదించి, శాస్త్రిగారిని దండిద్దాం అని ప్రెసిడెంటుగారు అన్నట్లు భావించుకొని, తనంతటతానే ప్రోత్సాహం కల్పించుకొని, తాను శాస్త్రిగారి మీద చేసిన ఆరోపణలకు సాక్ష్యాలు, ఆధారాలు కల్పించడానికి వెంటనే ప్రయత్నం ప్రారంభించారు. కక్ష సాధించడానికి అది మంచి అవకాశం అనుకొన్నారు.

ఆ ప్రయత్నం ఫలప్రదం కాకముందే ఆయన శాస్త్రిగారితో ముఖాముఖి యుద్ధానికి సిద్ధపడ్డారు.

ఉపాధ్యాయుల సమావేశంలో హెడ్‌మాస్టర్‌గారు ఏదో సాధారణ విషయం ప్రస్తావిస్తున్నట్లు మొదలుపెట్టి అంతలో దురుసుతనం ప్రదర్శిస్తూ "తప్పులు చెయ్యడం ఎవరికైనా సహజమే కాని, కనీసం బయట పడ్డాకయినా క్షమాపణ వేడుకోవడం ఉత్తముల లక్షణం'' అన్నారు శాస్త్రిగారివంక తీక్ష్ణంగా చూస్తూ.

శాస్త్రిగారు మరోవైపు చూస్తూ ఉండిపోయేసరికి ఆయన "మీరేమంటారండీ, శాస్త్రిగారూ'' అని రెట్టించి అడిగారు.

"ఇందులో నేనేమంటానండీ. అవును, కరెక్ట్ అంటాను'' అన్నారు శాస్త్రిగారు.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు వెంటనే అందుకొని "అది మీ విషయమే అనుకోండి. అప్పుడేమంటారు?'' అన్నారు.

"నా విషయమైనా అంతే, మరొకరి విషయమైనా అంతే'' అని వెంటనే సమాధానం చెప్పారు శాస్త్రిగారు.

దారిలోకి వచ్చారనుకొంటూ హెడ్మాస్టరుగారు "అన్నంత తేలిక కాదండీ. శాస్త్రిగారూ! ఒకవేళ మీరే తప్పు చేశారనుకోండి, వెంటనే క్షమాపణ చెప్పుకోడానికి సిద్ధపడతారా?'' అన్నారు.

"చెప్పాను కదండీ, రంగారావుగారూ ? అయినా ఎందుకీ ముసుగులో గుద్దులాట. అసలు విషయం చెప్పండి. నే నేమిటి తప్పుచేశాను ? అందరం ఇక్కడే ఉన్నాము కనుక, అదేదో ఇప్పుడే తేల్చుకోవచ్చు" అన్నారు శాస్త్రిగారు నిదానంగా.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు వెంటనే అందుకొని "అంత ఏమీ తెలియనట్లు మాటాడకండి. నామీద కోపం చొప్పున కుర్రముూకను దగ్గరకు చేర్చి పరీక్ష పేపర్లు అందరికీ చెబుతారా ? ఇది తప్పుకాదూ ? ఇందుకు మీరు క్షమాపణ చెప్పుకోనక్కర్లే?'' అన్నారు.

శాస్త్రిగారు నెమ్మదిగాలేచి నిలబడి "అయ్యా, హెడ్మాస్టర్‌గారూ నా కీ లౌక్యాలూ, అవీ సరిగా అర్థంకావు. అంతకంటే ముఖ్యంగా పగ సాధించడం అంటే నాకు బొత్తిగా గిట్టదు. 'పగయడగించు టెంతయు శుభంబు' అన్నారు తిక్కనగారు. అది మంచి హితోక్తి, అందువల్ల పగ వద్దంటున్నాను. అది మన ఉభయులకూ శ్రేయస్కరం కాదు. మీరు తొందరపాటున పొరపాటు మాటలు మాటాడేస్తున్నారు. మీ పొరపాటు క్షమించదగిన వయస్సు నాకున్నది కనుక ఈ విషయం ఇంతటితో వదిలేస్తాను. ఒక్క షరతు. ఆధారరహితమూ, మీదుమిక్కిలి అన్యాయమూ అయిన మీ నిందారోపణ వెంటనే ఉపసంహరించుకోవాలి'' అన్నారు శాస్త్రిగారు గంభీరంగా.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు "ఏమండోయ్, ఏదో చమత్కార సంభాషణ ప్రారంభించారే! తప్పు చేశారుకదా, క్షమాపణ చెప్పుకొంటారా లేదా అని నే నడిగితే నే నేదో క్షమాభిక్ష వేడుకోవాలన్నట్లు మాటాడేస్తున్నారే?" అన్నారు విషపునవ్వు నవ్వుతూ - కోపంగా చూస్తూ.

శాస్త్రిగారు కండువా భుజంమీద వేసుకొని, గొంతు సవరించుకొని "ఇప్పుడర్థమైంది, ఏదో అన్యాపదేశంగా మాటాడుతున్నారని అను

కొన్నాను. సరే. అన్నదేదో అన్నారు. ఉపసంహారణ ప్రసక్తి లేదు కనుక రుజువు చెయ్యండి" అన్నారు.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు ఈసడింపుగా "ఏమిటండీ రుజువుచేసేది? ఇల్లాంటివాటికి రుజువు లేముంటాయి? అందుకేగా మీకీ దుర్బుద్ధిపుట్టింది? ఎంతవయస్సు వస్తేమాత్రం ఏంలాభం?'' అని ఇంకా ఏదో అనబో తుంటే శాస్త్రిగారు అడ్డువచ్చి "రంగారావుగారూ, ఒక్క మాట వినండి. ఇప్పటిదాకా మీ పదవిని గౌరవించి మీరన్నమాటలు పడ్డాను. రుజువు చెయ్యమనీ, రుజువు లేకుండా ఇలాంటి ఆరోపణలకు దిగవద్దనీ మనవి చేశాను. కాని మీ ధోరణి బాగా లేదు. ఏదో విధంగా కక్ష సాధిద్దామనీ, నన్ను వాగించాలనీ చూస్తున్నారు. ఇంక ఒక్కమాట సహించను. మీ మర్యాద మీరు కాపాడుకోండి'' అన్నారు.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారికి పట్టరాని ఆగ్రహం వచ్చేసింది. వెనకా ముందూ చూచుకోక కోపంగా, పెద్దగా "షటప్'' అని అరిచారు.

శాస్త్రిగారు గబగబా ముందుకువెళ్ళి ఆయన ఎదుట నిలబడి "హెడ్మాస్టర్‌గారూ, కొంచెం మర్యాద నేర్చుకోండి. మీరుగాని, నేను గాని బజారు మనుష్యులం కాము. ఆ విషయం మరిచిపోకండి. 'షటప్' అంటే 'యూ షటప్' అనే ధైర్యం నాకు లేకకాదు ఊరుకొనేది. అది మన సంస్కారానికి అడ్డు వస్తుంది. దీనిమీద మాటలు పెంచను మీకో నమస్కారం. నేను వెళుతున్నా. మీరు కమిటీవారితోనూ, ప్రభుత్వం వారితోనూ చెప్పి, నా తప్పేదో రుజువు చేసుకొని, నామీద అవసరమైన చర్య తీసుకోండి'' అని ఆయన చెరచెరా వెళ్ళిపోయారు.

ం ం ం ం ం

సరిగా ఆ మరునాడే మా హెడ్‌మాస్టర్‌గారు ముందుగా ఎవ్వరికీ కాగితంమీద రిపోర్టు వ్రాసి పంపకుండానే, ఏ విషయమూ రుజువు చేయ

కుండానే స్కూలు సెక్రటరీ గారితో లాలూచీఅయి శాస్త్రిగారిని ఉద్యోగం నుంచి తీసివేస్తున్నట్లు 'ఆర్డరు' పుట్టించారు. మేమంతా భయభ్రాంతుల మయ్యాము.

కాని శాస్త్రిగారు మాత్రం తొణకలేదు, బెణకలేదు.

ఆయన మా అందరితోపాటు ఉపాధ్యాయుల గదిలో ఉండగా ఆ ఉత్తరువు పుచ్చుకొని బడినౌకరు వచ్చాడు. అది ఆయనకు స్వయంగా అందజేసి "తమరేదన్నా మాట్లాడవలసింది ఉంటే వచ్చి మాట్లాడమన్నా రండీ'' అని చెప్పి వెళ్ళాడు.

శాస్త్రిగారు ఉత్తరీయం భుజాన వేసుకొని, ఆ ఆర్డరు కాగితం చేతబుచ్చుకొని, ఒక్కమాటైనా అనకుండా ఇంటికి చక్కాపోయారు.

ఈ దౌర్జన్యాన్ని అరికట్టడం ఎలాగా అని మేమంతా ఎంతో మథనపడ్డాము. ఎంతో చర్చించాము. సాయంకాలం నలుగురమూ కలిసి సెక్రటరీగారి ఇంటికి వెళ్ళి, ఇది అన్యాయమనీ, శాస్త్రిగారి కీ విషయంలో ఎటువంటి ప్రమేయంలేదనీ, ఇది నియమ నిబంధనలకు విరుద్ధమనీ మనవి చేశాము.

"అవన్నీ హెడ్మాస్టర్‌గారు చూచుకొంటారు. నాకేం తెలియదు'' అన్నారాయన అక్కడనుంచి ప్రెసిడెంట్‌గారి ఇంటికి వెళ్ళాము. కాని ఆయనకూడా చెప్పిందంతా విని "వాళ్ళుకూడా అన్ని విషయాలూ చెప్పి వెళ్ళారు. ఈ దశలో నేను ప్రమేయం పెట్టుకోవడం బాగుంటుందా? అయినా మీరు ఇంతమంది వస్తున్నారు. అసలు మనిషి ఆ శాస్త్రిగారు ఎందుకు రారు? పోనీ, ఆయనవస్తే ఆ హెడ్మాస్టర్ కుర్రాణ్ణి కూడా పిలిపించి ఏదో విధంగా రాజీ చేద్దునుగా'' అన్నారు.

ఆమాటమీద ఏదో ఆశ కలిగి శాస్త్రిగారి ఇంటికివెళ్ళి జరిగినదంతా ఆయనకు వివరించి చెప్పాము. చివరకు నేనే ధైర్యంచేసి "ఏమండీ.

శాస్త్రిగారూ! మీరూ, ప్రెసిడెంటుగారూ చిరకాల మిత్రులు. ఒకసారి వెళ్ళివస్తే...'' అని సూచించాను. శాస్త్రిగారు విని ఊరుకొన్నారు.

చివరకు అది ఒక కేసు అయింది. డి.ఇ.ఒ. ఆఫీసునుంచి హెడ్ మాస్టర్‌గారికి సంజాయిషీ చెప్పుకోవలసిందిగా కోరుతూ పత్రాలు వచ్చాయి. హెడ్‌మాస్టర్‌గారు ఉన్నవీ, లేనివీ పది కల్పించి శాస్త్రిగారు ఉపాధ్యాయులు హెడ్మాస్టరుపై ఎదురు తిరిగేలా చేశారనీ, స్కూల్లో క్రమశిక్షణ లోపించడానికి ఆయనే ప్రధాన కారణమనీ, ఆయన పరీక్ష పత్రాలు బయటపెట్టి పాఠశాల ప్రతిష్ఠ పోగొట్టారనీ, అదేమని తాను అడిగితే ఉపాధ్యాయులందరి సమక్షంలోను తన్ను నానామాటలూ అని చాలా అవినయంగా, అమర్యాదగా, అసభ్యంగా ప్రవర్తించారనీ రిపోర్టు వ్రాశారు. రావుగారూ, కృష్ణయ్యగారూ అందుకు సాక్షి సంతకాలు చేశారు.

అటు తర్వాత శాస్త్రిగారు కోర్టుకు వెళ్ళక తప్పలేదు. నేను పట్నంవెళ్ళి ప్లీడరుగారితో మాటాడి కేసు ఒప్పగించి వచ్చాను.

ఆ వచ్చిన క్షణంనుంచీ హెడ్‌మాస్టర్‌గారు నామీద కారాలూ మిరియాలూ నూరడం ఎక్కువైంది. ఒకసారి ఆలస్యంగా వచ్చాననీ, మరోసారి ముందుగా వచ్చికూడా క్లాసుకు ఆలస్యంగా వెళ్ళాననీ, అదనీ, ఇదనీ సాధింపు మొదలుపెట్టారు. నాకు 'ఎక్స్ట్రాక్యురిక్యులర్' పనులు వెయ్యడం మరీ ఎక్కువైంది. కావాలని తన అభిమానులను అక్కడికీ ఇక్కడికీ పంపి, వాళ్ళ తరగతులకు నన్నుపంపడం, వాళ్ళు చెప్పే పాఠాలుకూడా నేను చెప్పాలని పట్టుపట్టడం మొదలుపెట్టారు.

హెడ్‌మాస్టర్‌గారు నన్నేకాదు, తనపక్షం వహించడంలేదని అనుమానం కలిగినవారిని అందరినీ ఇదేవిధంగా వేధించడం మొదలు పెట్టారు. శాస్త్రిగారి కేసుకు సంబంధించిన వ్రాతకోతలన్నీ రామారావు

గారు చూస్తున్నారని ఆయనమీదా కోపంగానే ఉన్నది. కాని ఆయనంటే హెడ్‌మాస్టరుగారికి లోపల భయం. అందుకు సరియైన కారణం మా కెవరికీ బాగా తెలియదు. ఆయన చాలా మంచివాడు. కాని ఒట్టి ఆవేశపు మనిషి. తన బలహీనత తనకు తెలుసుకనుక, సర్వసామాన్యంగా ఎవరి జోలికీ పోరు. నవ్వుతూ అంటే ఎన్ని అయినా పడతారు. కోపంగా ఒక్కమాట అన్నామా, విరుచుకు పడిపోతారు. ఎదుటివాణ్ణి హడలు కొట్టేస్తారు. అకారణంగా మాట పడరు. మాట పడవలసిన సందర్భం రానీయరు. ఎన్నడూ ఒక్కసారి కూడా ఆయన బడికి ఆలస్యంగా రారు. హెడ్‌మాస్టరుగారు వెళ్ళమన్నా మరొకరి క్లాసుకు ఆయన వెళ్ళి ఎరగరు. వెళ్ళలేదేమని హెడ్మాస్టరుగారు ఆయన్ను అడిగీ ఎరగరు.

రామారావు మాస్టరుగారు బాగా ఉన్నమనిషి. ఆయన వయస్సులో చాలా చిన్నవారు. అన్నింటికంటె మిన్నగా పెద్ద విద్యార్హతలు ఉన్నాయి ఆయనకు. ఆయనమీద తనకోపం ప్రదర్శించడానికి మరో వంక దొరకక హెడ్‌మాస్టర్‌గారు "శాస్త్రిగారి కేసంతా మీరే వ్రాసి పెడుతున్నారటగా?" అన్నారు ఒకసారి.

"అవును, వ్రాస్తున్నాను. మీకు వ్రాసి పెట్టమన్నా వ్రాసిపెడతాను. నేను మంచి వ్రాయసకాడను" అన్నారు రామారావుగారు నవ్వుతూ.

తనూ నవ్వవలసిందిపోయి అకారణంగా బిర్ర బిగుసుకుపోయి "నిజమే నన్నమాట! మీరింత లిటిగెంటని నే నెరగను" అని మాట తూలారు హెడ్‌మాస్టర్‌గారు. అంతే, రామారావుగారికి కోపం వచ్చేసింది. కోపంతో వణికిపోతూ "ఏమిటి? ఏమిటన్నారు—మళ్ళీ అనండి" అంటూ ముందుకు రావడం, హెడ్‌మాస్టర్‌గారు భయపడి వరండాలన్నీ చుట్టబెట్టి కొసకు తన గదిలో తలదాచుకోవడం జరిగింది.

హెడ్మాస్టర్‌గారల్లా పరుగులు పెడుతుంటే పిల్లలంతా తరగతుల నుంచి బయటకు వచ్చి విరగబడి నవ్వారు. పిల్లలకేమిటి, నాకే నవ్వు ఆగలేదు.

మరుక్షణంలో పరిస్థితి ఎక్కడ మితిమీరిపోతుందో అన్న భయం కలిగి చప్పున అక్కడికి వెళ్ళాను. రామారావుగారు బయిట నిల్చుని "రండి, బయటకు రండి. క్షమాపణ చెప్పకపోతే ఊరుకొనేది లేదు"

అని అరుస్తున్నారు. కొంతమంది ఉపాధ్యాయులు ఆ వరండాలో దూరంగా నిలబడి ఉన్నారు భయపడ్డారో ఏమో, ఎవరూ దగ్గరకు వెళ్ళలేదు.

నేను నెమ్మదిగావెళ్ళి ఆయన చెయ్యి పుచ్చుకొని మా ఉపాధ్యాయుల గదికి తీసుకొని వచ్చాను. దారిలో ఆయన నన్ను ఏన్నో అన్నారు. అన్నాక కోపం తీరిపోయింది. నేను క్లాసుకు వెళ్ళాను.

కోపం పొంగు చల్లారాక ఆయనలో మరో వింత మార్పు వచ్చింది. అప్పటికప్పుడు ఉద్యోగానికి రాజీనామా వ్రాసి హెడ్మాస్టర్ గారికి పంపించి, ఇంటికి వెళ్ళి ఆ పూటకు ఆ పూట ఊరు విడిచి వెళ్ళి పోడానికి సిద్ధమయారు.

స్టేషన్లో నేను ఎంతో బ్రతిమాలాను జరిగిన సంఘటన మరిచి పోయి రాజీనామా ఉపసంహరించుకోమని. ఆయన ససేమిరా కాదన్నారు. "అటువంటి మనిషి క్రింద పని చెయ్యడమా? వద్దు. చేసిందిచాలు" అన్నా రాయన. పోనీ, ఆ ఏడాది చివరిదాకా ఉండమనీ, ఆ లోపల శాస్త్రిగారి కేసు పరిష్కారం కాగల అవకాశం ఉందనీ చెప్పి చూచాను. లాభం లేకపోయింది. చివరకు "నాకోసం ఉండండి. శాస్త్రిగారు రాకుండా ఉంటేనే స్కూలు బోసిపోతోంది. ఇక మీరుకూడా వెళితే నాకు మతి పోతుంది. పలకరించే వారుండరు. కనీసం నా క్షేమంకోసం ఉండండి" అని ప్రాధేయపడ్డాను. ఆయన వినలేదు. "పోనీ కొన్నాళ్ళపాటు ఊళ్ళో ఉండండి" అని వేడుకొన్నా వినక ఆయన రైలెక్కారు.

ఆయన అలా వెళ్ళిపోయినా హెడ్మాస్టర్‌గారికి ఆయనమీద కక్ష పోలేదు. నెల నోటీసు ఇవ్వకుండా వెళ్ళారు కనుక, నెలజీతం కక్కించాలని పట్టుపట్టారు. ఏంబుద్ధి పుట్టిందో ప్రెసిడెంటుగారు కల్పించు కొని వెంటనే రిలీవింగ్ ఆర్డరు పంపించారు. అటు శాస్త్రిగారూ, ఇటు రామారావుగారూ ఇద్దరూ లేకపొయ్యేసరికి మా బళ్ళో ఉపాధ్యాయ సంఘానికి బలం పోయింది. కార్యదర్శి ఎన్నికలో చాలామంది భయపడి ముందుకు రాలేదు. తప్పనిసరయి నేను కార్యదర్శిగా పనిచేయడానికి అంగీకరించాను.

రామారావుగారు వెళ్ళిపోయినప్పటినుంచీ మా హెడ్మాస్టరుగారు మరీ పేట్రేగిపోయారు. ఊరికే కేకలు, బొబ్బలు పెట్టడం ఎక్కువై

పోయింది. మా బళ్ళో ప్రాథమిక తరగతులకు వెళ్ళే ఉపాధ్యాయులను ఆయన మరీ హడలగొట్టారు. వాళ్ళముందు 'వసారా ఉపన్యాసాలు' ఎక్కువయాయి. దీనికితోడు ఆయన దన్ను చూచుకొని, ఆయన బల హీనత ఆసరా చేసుకొని రావుగారూ, కృష్ణయ్యగారూ విచ్చలవిడిగా మా కెదురేమిటి? అన్నట్లు ప్రవర్తించారు వారిద్దరూ క్లాసులకు వెళ్ళడమే మానివేశారు. ఎంతసేపూ హెడ్‌మాస్టరుగారి గదిలో కూర్చుని ఆయన గారితో ఆ మాస్టరు ఇలా అన్నాడనీ, ఈ మాస్టారు అలా అన్నాడనీ పితూరీలు, ఎవరెవరో కుట్రలు పన్నుతున్నారనీ. ముందుగా కుట్రలు భగ్నం చేయాలనీ హెచ్చరికలు చెయ్యడం వారి పని అయిపోయింది.

అక్కడ వ్యవధి చాలక, వారు ఇద్దరూ హెడ్‌మాస్టర్‌గారి ఇంటికి వెళ్లేవారు. పొద్దుట, సాయంత్రం బజార్లలో కూడా ఆయనవెంట వా రిద్దరూ ఏదో గుసగుసలాడుతూ కన్పిస్తుండేవారు. వాళ్ళు చెప్పేవన్నీ నమ్మేవారు మా హెడ్‌మాస్టర్‌గారు. అలా నమ్మే. నన్ను కొన్నిసార్లు ప్రత్యేకంగా పిలిపించి "ఏదో కుట్ర జరుగుతున్నదటగా, నామీద ?'' అని అడిగారు.

అలాంటప్పుడు నాకు నవ్వూ వచ్చేది, చిరాకూ పుట్టేది. అటువంటి దేమీ లేదని సర్ది చెప్పే సరికి నా తల ప్రాణం తోకకు వచ్చేది.

అలా ఆయన దగ్గరకు వెళ్లిన ప్రతి సందర్భంలోనూ నేను ఆ అవకాశం వినియోగించుకొని శాస్త్రిగారి విషయం ప్రస్తావించి అది మంచి పని కాదనీ, ధర్మం కాదనీ, ఎంతటివారికైనా పట్టువిడుపులు ఉండాలనీ, తెగేదాకా లాగటం కనీసం లౌక్యం కాదనీ ఎన్నో విధాల మనవి చేశాను. కాని ఆయన వినలేదు.

క్రింద కోర్టులో ఆయనకు గెలుపు లభించేసరికి అంతిమవిజయమే లభించినంతగా పొంగిపోయారు. స్కూలులో సొంత ఖర్చుతో టీపార్టీ చేశారు. దానికి నేను హాజరుకానందుకు ఆ మరునాడు నామీద మండి పడ్డారు.

శాస్త్రిగారు కేసు హైకోర్టుకు తీసుకొని వెళ్ళారు. కేసు హైకోర్టుకు వెళ్ళడంతో కక్ష సాధిద్దామనుకొన్న హెడ్‌మాస్టల్‌గారికీ, ఏదో తన ఆశ్రితుడైన హెడ్‌మాస్టర్ పరువు కాపాడడానికి ప్రాకులాడుతున్న సెక్ర

టరీగారికీ, తమాషా చూద్దామనుకొంటూ వచ్చిన కొంతమంది స్కూలు కమిటీ మెంబర్లకూ గుండెల్లో రైళ్లు పరుగెత్తాయి. "క్రిందకోర్టులో అయితే వాళ్ళనూ, వీళ్ళనూ పట్టుకొని వ్యవహారంలో పై చెయ్యి అనిపించుకొని రాగలిగాము కాని, హైకోర్టులో నెగ్గడం ఎలా" అని వారంతా దిగులు పడ్డారు కూడా. దీనికితోడు ఈ కోర్టు తగాదాకు అయ్యే ఖర్చు స్కూలు శాశ్వత నిధులనుంచి భరించడానికి వీల్లేదని ప్రెసిడెంటుగారు ఆంక్ష పెట్టేసరికి, వారంతా మరీ ఇరకాటంలో పడ్డారు. ఆయన ఇంకోమాట కూడా అన్నారు: "శాస్త్రిగారి డబ్బు ఖర్చు అవుతున్నదంటే నాకు మనస్సులో కష్టంగా ఉన్నది. అది వేరే విషయం. ఆ డబ్బు వ్యక్తిది. కాని ఇది మందిది. ఊళ్లో పిల్లలకు విద్యాసౌకర్యం కల్పించడానికి కష్టపడి ఈ సొమ్ము పోగుచేశాము కాని, హైకోర్టులో వ్యాజ్యాలాడడానికి కాదు.''

పాఠశాల తరఫున ,వాదించడానికి, కేసు నడపడానికి హైకోర్టు లాయరుకు పెద్ద మొత్తం ఫీజు ఇవ్వవలసి వచ్చింది. హెడ్మాస్టర్‌గారు చిక్కుసమస్యే ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది అందులోనూ ఒంటరిగా.

ఆయన ఒక పథకం వేశారు. సైన్సు మాస్టరుగారు సెలవుమీద ఉండటం ఆ పథకం వెంటనే అమలు జరపడానికి మరింత అనుకూలించింది. పాఠశాల ప్రయోగశాలలో వాడుకనిమిత్తం ఒక్కసారే రెండు సూక్ష్మదర్శినులు, బడిపిల్లలకు వినోదం కల్పించేందుకు ఒక మంచి రేడియో కొన్నామన్నారు. వాటి తాలూకు రశీదులు మాత్రం రైటరుగారు మా అందరికీ చూపించారు అకారణంగా. రెండోవారంలో అవి మూడూ పోయాయన్నారు. ఎవరో దొంగలు ఎత్తుకుపోయారంటే అంత రభస కాకపోను. ప్రయోగశాల నౌకరుమీద ఆ నేరం మోపి, అతన్ని పిలిపించి హెడ్‌మాస్టర్‌గారు గుద్దెర్రజేసి. తిట్టి ఉద్యోగంనుంచి తీసివేస్తానని బెదిరించి తనే వెళ్ళి రిపోర్టు ఇచ్చి రావడంతో గొడవ జరిగింది.

హెడ్‌మాస్టరుగారు కనీసం కృష్ణయ్యగారినీ, రావుగారినీ కలుపుకోవలసింది ఈ వ్యవహారంలో. ప్రెసిడెంటుగారు వారి నిద్దరినీ విడివిడిగా పిలిచి అడిగితే తా మా వస్తువులు బళ్ళో ఎక్కడా చూడనేలేదని చెప్పి వచ్చారు. దానితో అసలు సంగతి బయటకు వచ్చింది. ఆ వస్తువులు కొన్నట్లు దొంగరశీదులు పుట్టించి, ఆ డబ్బు ప్లీడరుకు ఇచ్చి వచ్చి అవి

పోయాయనీ, నౌకరు కాజేశాడనీ హెడ్మాస్టరుగారు అంటున్నారని అందరికీ అనుమానం కలిగింది.

ప్రెసిడెంటుగారు నన్ను పిలిపించారు. నేను వెళ్ళాను. ఆ వెళ్ళడం మా హెడ్‌మాస్టరుగారు చూచారు. "నిజానిజాలు నాకు తెలియవు. మీరు స్వయంగా విచారించండి" అని, ప్రెసిడెంటుగారి దగ్గరనుంచి వెంటనే బయటపడగలిగాను కాని, మా హెడ్‌మాస్టరుగారి వద్దనుంచి మాత్రం అంత సులభంగా బయటపడలేకపోయాను.

నేను అక్కడినుంచి వచ్చీ రాగానే నన్ను మా హెడ్‌మాస్టరుగారు తన గదికి పిలిపించడం, "ప్రెసిడెంటుగారు తమర్నేమడిగారండీ? తమరేం చెప్పారండీ?" అంటూ గుచ్చిగుచ్చి ప్రశ్నించడం జరిగింది. నేను జరిగింది చెప్పాను. ఆయనతో అన్న ఆ రెండుమాటలూ ఈయనకూ చెప్పాను.

"నిజానిజాలు నాకు తెలియవని వచ్చేస్తారా? ఇదేనా మీరు నా ఎడల చూపవలసిన మర్యాదా, కృతజ్ఞతానూ? అవకాశం వచ్చినప్పుడు ఆయనకు మీనాద కలిగిన అనుమానం పోగొట్టడానికి మీరు శాయశక్తులా ప్రయత్నించవద్దూ? ఇదేనా మీరు చేసే ఉపకారం?'' అంటూ నామీద కోపం ప్రదర్శించడం ప్రారంభించారు.

ఒకసారి ఆయనవంక చూచాను. ఆయన నిజంగానే కోపంతో వణికిపోతున్నారు. ఆయన ధోరణీ, ఆయన వాలకం చూస్తే నాకు అసహ్యమూ వేసింది, జాలీ కలిగింది. ఆ కోపం, ఆ వణకడం అదీ ఒకవిధమైన దౌర్బల్యమని నా విశ్వాసం. అందుకే నాకు జాలి కలిగింది.

వాస్తవానికి ఆయనమీద కక్ష సాధించడానికి నాకది మంచి అవకాశం. ప్రెసిడెంటుగారితో బళ్లో అందరూ అనుకొంటున్న మాటలు చెప్పి ఆయన అనుమానం ధృవపరచడానికి గొప్ప అవకాశమే లభించింది. కాని అది పద్ధతికాదనీ, శాస్త్రిగారు అనుక్షణం బోధించే పగసాధించడం మంచిదికాదన్న సిద్ధాంతం అమలు జరపాలనీ అనుకోవడంచేత అటువంటి ఉద్దేశాన్ని మనస్సులోకి రానివ్వలేదు. అయినా మా హెడ్‌మాస్టరుగారికి నాయందు సదభిప్రాయం కలగలేదు.

"మీ రెందుకో అకారణంగా కోపగించుకొంటున్నారు. ఆ గొడ వేదో మీరూ, మీరూ చూచుకోండి'' అని నేను లేచి వెళ్ళబోతుంటే ఆయన పెద్దగా "మాటిమాటికి ఇదొకటి నేర్చుకొన్నారు—మాటమధ్యలో లేచిపోవడం. భయం, భక్తీ ఉన్నవాళ్ళెవరరూ ఇలా చెయ్యరు. మొదటి నుంచీ మీ ప్రవర్తన ఇలాగే ఉన్నది. మేము ఉద్యోగంనుంచి బర్తరఫ్ చేసిన శాస్త్రిగారిని వెనకేసుకొస్తూ ధర్మపన్నాలు చదివారు. నాకు వ్యతిరేకంగా పనిచేస్తున్న ఉపాధ్యాయ సంఘానికి కార్యదర్శి అయ్యారు. ఇవ్వాళ ఆయన పిలిస్తే వెళ్ళి, నామీద మరింత అనుమానం కలిగేలా మాట్లాడి వచ్చారు. అదేమండీ అంటే చప్పుడుకాకుండా జారుకొంటు న్నారు. ఇదేమన్నా పెద్దమనిషి తరహాగా ఉన్నదా అంటాను. నిజా నిజాలు తెలియవంటే అర్థం ఏమిటి? అసలు మీరు నాతో సంప్రదించ కుండా, నా అనుమతి లేకుండా ఇక్కడ పని వదిలిపెట్టి ఆయనగారి దగ్గ రకు ఎలా వెళ్ళారు? మీ కసలు సెన్సు ఉన్నదా'' అంటూ రెచ్చిపోయి అసభ్యంగా సందర్భా సందర్భాలులేకుండా కేకలు వెయ్యటం, మాటలు తూలడం మొదలుపెట్టారు.

ఆయన కుసంస్కారం చూచేసరికి నాకు నవ్వువచ్చింది. ఆశ్చర్యం వేసింది. ఎవరో విద్యాగంధం లేనివాళ్ళు అలా ప్రవర్తించడం చూచాను. అటువంటి సందర్భాలను గురించి విన్నాను. కాని బాధ్యత, గౌరవం కల పదవిలో ఉన్న మనిషి, అందులో ఉపాధ్యాయుడు, మీదుమిక్కిలి ప్రధానోపాధ్యాయుడు ఇలా ప్రవర్తించడం ఎంతో ఎబ్బెట్టుగా కనిపించింది. ఏహ్య మనిపించింది కూడానూ.

ఆ మనిషికి సమాధానం చెప్పడం నా గౌరవానికి, సంస్కారానికి భంగకరమనిపించి, వెంటనే లేచి "నమస్కారమండీ. మీ ప్రవర్తన, మీ ఎత్తులు, మీ మాటలు నాకు అర్థం కావడంలేదు'' అని బయటకు దారి తీశాను.

అంతలో మా హెడ్‌మాస్టరుగారు చాలా విచిత్రమైన పని చేశారు. గబ గబా నాకంటె ముందు నడిచి గుమ్మందాకా వచ్చి పెద్దగా "ఏమిటీ, నన్ను రాస్కెల్, ఫూల్ అంటారా? అని, దొంగలా దాటుకోవాలని

చూస్తున్నారా? అరే ప్యూన్, మిస్టర్ రైటర్! ఈయన్ను బయటకు గెంటండి'' అని కేకలు పెట్టాడు.

అంత హఠాత్తుగా ప్లేటు మార్చి నాటకం ఆడేసరికి, నేను నిర్ఘాంత పోయాను. ఉన్నవాణ్ణి ఉన్నట్టు నిలువునా స్తంభించిపోయాను. మరో నిమిషం తర్వాత కాటోలు బయటవున్న నౌకరూ, రైటరుగారూ అక్కడకు రావడం, వాళ్ళతో హెడ్‌మాస్టరుగారు అంతకుముందు నన్ను అన్నమాటలు మళ్ళీ అని నన్ను బయటకు గెంటమని ఆజ్ఞాపించడం జరిగాయి మాటలు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి కాని, ఏమిటో అర్థం కాలేదు. కళ్ళు తిరుగుతున్నట్లు అనిపించింది. రైటరుగారు నన్ను నెమ్మదిగా ఉపాధ్యాయుల గదికి చేర్చి మిగతా ఉపాధ్యాయులతో అన్ని విషయాలూ చెప్పివెళ్ళారు.

కుర్చీలో కూర్చుని బల్లమీద తల ఆనించి అర్ధగంటసేపు విశ్రాంతి తీసుకొంటేనే కాని, మిత్రులైన కొంతమంది ఉపాధ్యాయులు ఉపచారాలు చేస్తేనేకాని నాకు తెలివి రాలేదు.

తెలివి వచ్చాక జరిగినదంతా అందరికీ చెప్పాను. అది విని వారంతా అప్పటి కప్పుడు సెక్రటరీగారితోనూ, ప్రెసిడెంటుగారితోనూ చెప్పివద్దాం, పదమన్నారు. "ఇంత దౌర్జన్యం ఎక్కడా వినలేదు. ఇవ్వాళ మీ కయింది. రేపు మా కవుతుంది. ఊరుకోడానికి వీల్లేదు. పదండి'' అని నన్ను బలవంతపెట్టారు. కాని స్కూలు వదిలిపెట్టేదాకా అక్కడే ఉండి, తరువాత సరాసరి ఇంటికి వెళ్ళాను.

కాస్త పెందరాళే నిద్రపోదామనుకొని అందుకు ఉపక్రమిస్తూ ఉండగా శాస్త్రిగారు వచ్చారు. వస్తూనే "ఏమయ్యా, ఇంత పని జరిగితే ఆయనే వెళ్లి రిపోర్టు ఇచ్చేదాకా వేచిఉన్నావా? మరీ ఇంత అయోమయం అయితే ఎల్లా? ఇదంతా లౌక్యం అనుకొంటున్నాడాయన. ఇది లౌక్యం కాదు. పచ్చి రౌడీతనం. దౌర్జన్యానికి దిగాడాయన. ఈ రౌడీతనం ఇవ్వాళ నీముందు ప్రదర్శించాడు. రేపు అందరితోనూ ఇల్లాగే చేస్తాడు. దౌర్జన్యం అరికట్టవలసిందే. పోదాం పదండి. ప్రెసిడెంటుగారింటికి. నేనూ వస్తాను'' అన్నారు. "వద్దులెండి. ఆయనగారు ఏం చేస్తారో చూద్దామని వుంది'' అంటే "వెధవ ఉద్యోగంకోసం కాదయ్యా ఉపా

ధ్యాయుల మర్యాదా, గౌరవమూ కాపాడడంకోసం మనం ఆయనగారి దౌర్జన్యం అరికట్టాలి. ముందు నడవండి'' అంటూ నన్ను బలవంతాన ప్రెసిడెంటుగారి ఇంటికి తీసుకొని వెళ్ళారు.

మేము ఆయనతో అన్ని విషయాలూ వివరంగా మాటాడి ఇంటికి వచ్చేసరికి చాలా పొద్దుపోయింది.

○ ○ ○ ○ ○

ఆ మరునాడు బడికి వెళ్ళీ వెళ్ళగానే హెడ్‌మాస్టరుగారు పంపిన కాగితం అందింది. క్రితంరోజు నా ప్రవర్తన బాగాలేదనీ, వెంటనే వచ్చి లిఖితంగా క్షమాపణ అందచేసుకోకపోతే పై అధికారులకు రిపోర్టు చెయ్యడం, నామీద క్రమశిక్షణ చర్య తీసుకోవడం జరుగుతాయనీ వ్రాశారు అందులో. రావుగారూ, కృష్ణయ్యగారూ ఎంతో భయపడుతున్నట్లు నటిస్తూ, నా దగ్గరకు వచ్చి "ఈ విషయంలో మా మాట వినండి, ఆయన కోపంగా ఉన్నారు వెళ్ళి ఓ ముక్క అనేసి రండి, మీ మంచి కోరే చెబుతున్నాము'' అన్నారు.

నాకు నవ్వు వచ్చింది. ఎంత పెద్ద ఎత్తు వేశారా అనిపించింది. మిగతా ఉపాధ్యాయులంతా "ఇది కేవలం అన్యాయం. ఇంత దౌర్జన్యానికి పూనుకొంటారని మేం కలలో ఊహించలేదు. ఇంక మే మెవర మైనా కానీ, ఆయన గదిలోకి ఒంటరిగా వెళ్ళగలమా?'' అన్నారు. ఎంతో మథనపడ్డారు వారంతా, ఏమి చెయ్యడానికీ తోచక.

సాయంకాలందాకా నేను ఆయనకు సమాధానం వ్రాసిపంపలేదు. ఆ రోజుకు పని పూర్తి అయినతర్వాత వెళ్ళబోతూ ఇందులో నేను చెప్పదగిన సంజాయిషీ ఏమీలేదనీ, కపట నాటకం ఆడి నన్ను చకితుణ్ణి చేసినందుకు అభినందిస్తున్నాననీ వ్రాసి ఆ కాగితం నౌకరుకు ఇచ్చి ఇంటికి వెళ్ళిపోయాను.

మర్నాడు నేను క్లాసుకు వెళుతుంటే ఉపాధ్యాయుల గది గుమ్మం దగ్గరే అటకాయించి మా హెడ్‌మాస్టర్‌గారు చేసిన ఆగం ఇంతా అంతా కాదు. "మీకు మర్యాద ఉన్నదా? నేను ఏదో పోనీలే పాపం, తోటి మాస్టర్ అని క్షమాపణ చెప్పుకోడానికి అవకాశం ఇస్తుంటే, ఇదా మీరు చెప్పే సమాధానం.'' అంటూ బొబ్బలుపెట్టారు.

ఏదో విధంగా భయపెట్టి నన్ను లొంగదీయాలని ఆయన విశ్వ ప్రయత్నం చేశారు. ఎన్నెన్నో అసందర్భపు మాటలు అన్నారు. మధ్యలో శాస్త్రిగారి ప్రస్తావన తెచ్చి ఆయనకు పట్టినగతే నాకూ పడుతుందని బెదిరించారు. నాకు నిజంగా పట్టరాని అసహ్యం కలిగింది. కోపం వచ్చింది. ఆయన నోటికి తాళం వెయ్యడానికి ఏదో ఒకటి అందామని గట్టిగా అనిపించింది. ఇదంతా కేవలం నన్ను రెచ్చగొట్టడానికే చేస్తున్నారనీ, అందుకే ఆయన ఇంత నీచానికి దిగారనీ, ఆయన మాటలకు నేనూ రెచ్చిపోయి ఆయనలాగే ప్రవర్తిస్తే ఇద్దరం సమానం అవుతామనీ నాకు స్ఫురణకు రావడంచేత అసహ్యం, కోపం అణుచుకొన్నాను. కొంతసేపు అరిచి ఆయనే వెళ్ళిపోయారు. మధ్యాహ్నం మూడింటికల్లా నన్ను సస్పెండుచేస్తూ ఆర్డరు పుట్టించుకొని వస్తానని బెదిరించి మరీ వెళ్ళారు.

అందరూ నిజంగానే భయపడ్డారు. నాకూ మనస్సులో కొంత భయం కలిగింది 'పాముతో పనికదా' అనీ, ఏమి జరిగినా ఆశ్చర్య పడనక్కర్లేదనీ అనుకొన్నాను.

ం ం ం ం ం

సాయంత్రం చివరిగంట అయ్యాక మేమందరం ఉపాధ్యాయుల గదికి వస్తున్నాము. ఇంతలో మాహెడ్‌మాస్టరుగారి గదిముందుకు ఓచిన్న కారు వచ్చి ఆగింది. కారులోనుంచి ముందు ప్రెసిడెంటుగారు, తర్వాత సెక్రటరీగారు, ఆయన వెనక కాశ్మీరు శాలువ కప్పుకొని శాస్త్రిగారు దిగారు.

ఏమా ఇది అని మేమంతా అక్కడికి వెళ్ళాము.

ప్రెసిడెంటుగారు నిజంగా గొప్ప లౌక్యులనిపించుకొన్నారు ఉపాధ్యాయులందరినీ అక్కడికక్కడ వెంటనే సమావేశపరిచి ఆ సమావేశంలో క్రమశిక్షణ, పాఠశాల అభివృద్ధి వంటి సాధారణ విషయాల గురించి రెండు మాటలు చెప్పి, ఏదో ప్రసంగవశాత్తు చెబుతున్నట్లుగా "శాస్త్రిగారు హైకోర్టులో నెగ్గారు రేపటినుంచే స్కూల్లో చేర్చుకోమనీ, గత సంవత్సరం జీతం లెక్కకట్టి ఇమ్మనీ కోర్టువారు ఉత్తరువులు జారీ చేశారు. ప్రభుత్వం కూడా హైకోర్టు ఆజ్ఞను గౌరవించి తదనుగుణంగా నడుచుకోవలసిందే'' అని అసలు విషయం చెప్పి హెడ్‌మాస్టర్

గారిని దగ్గరకు పిలిచి శాస్త్రిగారితో కరచాలనం చేయించి "ఇంక మీరు మిత్రులు కండి.' అని క్షణం ఆగి, హెడ్‌మాస్టర్‌గారితో ప్రత్యేకంగా "శాస్త్రిగారు కోర్టుకువెళ్లి గెల్చారని కక్ష పెట్టుకోకండి. ఆయన వ్యాజ్యం ఆడింది నామీద. ఈ స్కూలు స్థాపించడానికి మొదట నడుంకట్టింది మే మిద్దరమే. ఆ విషయాలు మా తరంవారికి తెలుసు. మొదట్లోనే నేను కల్పించుకొని సర్దకపోవడం నాదే పొరపాటు. నా పొరపాటుకు నేను విచారిస్తున్నాను'' అన్నారు.

మేమంతా సంతోషం పట్టలేకపోయాము.

ఆయన విశాల హృదయం కలవారని అప్పుడు మాకు స్పష్టమైంది ఆ వ్యవహారానికి సంబంధించిన ఇతర లాంఛనాలు పూర్తి అయాక, ఆయన నన్నూ, హెడ్‌మాస్టరుగారినీ, సెక్రటరీగారినీ ప్రక్కగదిలోకి తీసుకొనివెళ్ళి నాముందే హెడ్‌మాస్టర్‌గారిని మందలిస్తూ "ఇదేమీ బాగాలేదు మిస్టర్ రంగారావ్. సెక్రెటరీగారు ఈ విషయం కూడా నమ్మేవారే కాని మీరు సాక్ష్యం పెట్టుకొందా మనుకొన్న రైటర్‌గారూ, నౌకరూ—వాళ్ళే అసలుసంగతి బయటపెట్టారు ఇలాంటి పిచ్చి వేషాలు వెయ్యకండి. చేతిలో కాస్త అధికారం ఉన్నదికదా అని మరీ అంత పెచ్చు మీరిపోతే...'' అని హెడ్‌మాస్టర్‌గారు వ్రాసి పంపిన రిపోర్టు చింపివేస్తూ—"సరే, దీనికేం కానీండి, మరోసంగతి కూడా బయటపడ్డది. దొంగ రసీదులు పుట్టించి నోరులేని బంట్రోతుమీద దొంగతనం ఆరోపించి తప్పుకొంటారా? నేనూ, సెక్రటరీగారూ అన్నీ విచారించాము. ఇంక అవన్నీ ఎందుకు? మీకు వారంరోజులు గడువు ఇస్తున్నా. అవి తెచ్చి వాటి స్థానంలో ఉంచండి'' అని హఠాత్తుగా మాటాడడం మానివేసి, కోపంగా వెళ్ళిపోయారు ఆయన సెక్రటరీగారిని చెయ్యి పుచ్చుకొని వెంట తీసుకొని వెళ్ళారు.

ο ο ο ο ο

హెడ్‌మాస్టరుగారూ, రావుగారూ, కృష్ణయ్యగారూ, ముగ్గురూ కలిసి ఒకరోజు రోజంతా ఆలోచించారు. రావుగారూ, కృష్ణయ్యగారూ అంత డబ్బు తమ దగ్గర లేదన్నారు హెడ్‌మాస్టర్‌గారు డబ్బు లభించే ఉపాయం కనిపించక, మార్గం తోచక చాలా తికమకపడ్డారు. వారినీ,

వీరినీ తమ అభిమానులందరినీ అడిగిచూచారు. ఒక స్థితిలో రావుగారి ద్వారా నన్ను అడిగించారు. అంతా కాకపోయినా కొంత ఇవ్వగలిగిన స్థితిలో ఉన్నా, ఇటువంటి మనిషికా ధనసహాయం చెయ్యడం! అనుకొని ఊరుకొన్నాను. 'అయినా పిలిచి అడిగినప్పుడు చూద్దాంలే' అని కూడా అనుకొన్నాను. హెడ్‌మాస్టరుగారి తరఫున రావుగారు నన్ను డబ్బు అడిగి వెళ్ళడం చూచి మిగతా ఉపాధ్యాయులంతా "మీ రేమైనాసరే ఊరికే ఇవ్వకండి. కనీసం మనిషికి పశ్చాత్తాపం కలిగితేకాని, మనం ఎవ్వరం ఏ విధమైన సహాయం చెయ్యకూడదు'' అన్నారు.

మరునాడు బడికి వచ్చేసరికి సరికొత్త విషయం తెలిసింది. శాస్త్రిగారు నోటు వ్రాయించుకొని క్రితం రాత్రి—రాత్రికి రాత్రి—అంత డబ్బూ—వెయ్యి రూపాయలు హెడ్‌మాస్టరుగారికి ఇచ్చేశారనీ, ఆయన ఆ డబ్బు పుచ్చుకొని పట్నం వెళ్ళారనీ తెలిసేసరికి నాకు శాస్త్రిగారిమీద నిజంగా కోపమే వచ్చింది.

శాస్త్రిగారు ఎందుకిలా చేశారా అని మిగతా ఉపాధ్యాయు లంతా ఆశ్చర్యపడ్డారు.

శాస్త్రిగారు ఎప్పుడు వస్తారా, ఎప్పుడు నాలుగూ అడుగుదామా? అని ఎదురు చూచాను. ఆయన ఉపాధ్యాయుల గదిలో అడుగుపెట్టగానే నాకంటే ముందుగా ఇతర ఉపాధ్యాయు లంతా "ఏమండీ, ఇలా చేశారేం?'' అని అడిగారు. నేనింకా ఎన్నో అడుగుదామనుకొంటున్నాను. కాని శాస్త్రిగారు చాలా గంభీరంగా "అది పద్ధతి'' అని ఒక క్షణం ఊరుకొని, నే నేదో గునుస్తుంటే ఆప్యాయంగా నా భుజంమీద చెయ్యివేసి "పాముకు పాలు పొయ్యడం తప్పే. కాని అదే మన దేశాచారం. సమయం వచ్చినప్పుడు మన సంస్కారం ఏమిటో రుజువు చేసుకోవాలి. కాని, కక్ష కట్టకూడదు. అదీకాక ఆయనగారి ఆట కట్టిందికదా? ఇంక పాతవన్నీ మరిచిపోదాము. పైగా ఆయనా చిన్నవాడు, పిల్లలు కలవాడు. పొట్టమీద తగిలే ప్రమాదం వచ్చినప్పుడు మనం కాకపోతే మరెవ్వరు ఆదుకొంటారు'' అని వివరించేసరికి నేను మరోమాట అనలేకపోయాను. శాస్త్రిగారు నెమ్మదిగా చుట్ట నోట్లో పెట్టుకొని అంచులు కొరుకుతూ "పగ యడగించు టెంతయు శుభంబు'' అన్నారు.